

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ
ОЛИЙ ВА ЎРТА МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ**

УРГАНЧ ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ

ТОШКЕНТ ДАВЛАТ ИҚТИСОДИЁТ УНИВЕРСИТЕТИ

“ЭКСКУРСИЯ ХИЗМАТЛАРИ АСОСЛАРИ”

ҚИСҚАЧА ИЗОҲЛИ ЛУҒАТ

Д.Т.Худайбергенов, Д.С.Умирова

Тошкент - 2019

**“Экскурсия хизматлари асослари” фанидан қисқача изоҳли
луғат.**

Муаллифлар:

Худайберганаов Д.Т. Урганч Давлат университети Туризм
кафедраси мудири, и.ф.н., доцент

Умирова Д.С. Тошкент Давлат иқтисодиёт университети “Туризм
ва сервис” кафедраси катта ўқитувчиси

Масъул муҳаррир:

М.Амонов. Тошкент Давлат иқтисодиёт университети “Туризм
ва сервис” кафедраси мудири, и.ф.н., доцент

Такризчилар:

А.Абдувоҳидов. Тошкент Давлат иқтисодиёт университети
“Туризм ва сервис” кафедраси профессори, и.ф.д.

Ш.Эргашходжаева. Тошкент Давлат иқтисодиёт университети
“Маркетинг” кафедраси мудири, и.ф.д., профессор.

А

Агитпоход – ишчи (пролетар) туризми концепцияси шаклида туристларнинг тарғибот-ташвиқот ишларини ёки муайян сабаб билан ташвиқот мақсадида ташкил этилган сафар.

Агротуризм – қишлоқларда сайёҳлар томонидан ташкил этилган ишчи (пролетар) туризми концепцияси шаклида ва колхозчиларга ёрдам бериш ва ёрдам бериш учун.

Анимация – Бўш вақт, дам олиш ва спорт билан шуғулланишни ташкиллаштириш.

Аннуляция – туризм (сайёҳлик) сафарининг бекор қилиниши. Аннуляция шартлари ва тартиби шартномада махсус модда ёки бўлим билан белгиланади.

Апартаментлар – квартира туридаги меҳмонхона номери бўлиб, безалиш жихатидан замонавий квартираларга ўхшаш, шук билан бьимрга овқат тайёрлаш учун махсус жойлар ҳам ажратилади.

Алп худуди – паст бўйли майсалар худуди.

Алпинизм – минимал даражада, мустақил спорт тури, уни дам олиш деб аташ мушкул. У Россияда спорт таснифидан чиқарилмаган, лекин уни спорт тури сифатида ўрганиш унча тўғри эмас.

Апарт отель – апартамент хоналардан иборат меҳмонхона.

Археологик экскурсиялар - қадимги аҳоли пунктлари, қабрлар ва бошқа ерларда топилган тарихий манбалар - узок ўтмишдаги ёдгорликларни намойиш этиш бўйича экскурсиялар. Тарихий қазилмаларни намойиш этган ҳолда, Херсонес ёки қадимги рус шаҳри Звенигород бўйлаб саёҳат.

Археология музейлари – тарихий аҳамиятга эга объектларни тўпловчи, сақловчи, ўрганувчи ва экспозицияларга эга мустақил тарихий музейлар; уларни йиғиш Қадимги даврдан Ўрта асргача бўлган археологик жойларда топилган моддий маданият ёдгорликлари билан яқунланади.

Архитектура музейлари – архитектура тарихи ва амалиёти билан боғлиқ инсон кўллари биман яратилган буюмларни сақлаш ва оммалаштириш билан шуғулланувчи музейлар тури.

Ассоциацияли(уюшган) туризм – ижтимоий туризм уюшмалари ва ўз фаолиятида ижтимоий вазифаларни амалга оширувчи туризм корхоналари касбий бирлашмаларининг кўмагида амалга оширилувчи туризм.

Аюрведа – қадимги ҳинд табобат илми бўлиб, у “хаёт илми” деган маънони англатади. Бу Ҳиндистонда (ёки аниқроқ, Керала

шаҳрида) бир неча минг йиллар давомида мавжуд бўлган ва ривожланаётган тиббий билимларнинг (касалликлар профилактикаси ва даволаш, жўшқинлик ва физиология, шунингдек, соғлом турмуш тарзи ҳақидаги билимларнинг) яхлит ва тўлиқ тизими.

Авиатариф – бир йўловчини маълум масофадан самолётда ташиш нархи. Халқаро ташувларда алоҳида, гуруҳ, оддий ва махсус авиатарифлар фаркланади.

Альпеншток – металл учли таёқ.

Америка режаси – жойлаштириш нархи ва кунига уч маҳал овқатни ўз ичига олган меҳмонхона тарифи.

Азимут – ҳаракат йўналиши.

Адабиётшунослик музейлари – маълум соҳага оид музейлар тури, у адабиёт, театр, мусиқа ва кино музейларини бирлаштиради.

Алмашув ваучер - турист ва ҳар қандай туристик ташкилот ўртасидаги муносабатларнинг барча жиҳатларини акс эттирувчи юридик ҳужжат.

Аъзолик - нодавлат нотижорат ташкилотларининг жисмоний ва юридик шахслар томонидан аъзолик бадаллари ва бошқа шакллари билан доимий иштирок этиш, ҳомийлик қилиш ва молиявий қўллаб-қувватлаш.

Аравакаш - муайян маршрут бўйича аравани ҳайдовчи.

Б

Басбой – рестораннынг кичик ходими, бар (сув қуйувчи, столлар, кулдонларни тозаловчи).

Беллмэн – юкни (багажни) олиб келувчи ва меҳмонлар топшириқларини бажарувчи меҳмонхона ходими.

Бермуд режаси – меҳмонхона хизматларини тақдим этиш усули, у ерда нонушта ва хона нархга киритилади.

Бизнес-тур – ишбилармонлар учун зарур бўлган, баъзан, махсус хизмат, масалан, учрашув хонаси, котиба хизматларини талаб этувчи саёҳат тури.

Бикини – алоҳида сузиш кийими: қуйи қисми тосда турувчи кичик ва очик плавка; юқори қисми иккита учбурчакдан ташкил топган боғичли кийим.

Ботель – сувда жойлашган кичикроқ меҳмонхона.

Бунгало – кичик сайёҳлик меҳмонхонаси. Туристларни жойлаштириш учун фойдаланилувчи, кўпинча тропик ва жанубий мамлакатларда таклиф этилувчи алоҳида бино. Ёшлар сайёҳлик марказларида кенг тарқалган.

Багаж квитанцияси – авиакомпания томонидан расмийлаштирилиб, йўловчига юкни расмийлаштириш вақтида йўловчига тақдим этилувчи ҳужжат бўлиб, бунда авиакомпания юкни ташиш ва парвоз якунида уни йўловчига тақдим этиш мажбуриятини зиммасига олиши тасдиқланади.

Божсиз юк ташиш – дунёнинг аксарият мамлакатларида бир қатор маҳсулот ва товарларни бојсиз олиб киришга чекловлар мавжуд. Одатда қуйидаги маҳсулотларни бојсиз ташишга рухсат этилади мумкин: 200-250 та сигарет ёки 50 г сигара ёки 50 грамм тамаки; 22 даражадан юқори 1 литр (ёки бир шиша) ёки 22 даражадан паст 2 литр спиртли ичимликлар; 50-100 мл атир ва 250 г пардоз суви.

Бричка – юқори қисми очиқ рессорсиз юк ташиш мосламаси.

Бронлаш – меҳмонхона ва туризм бизнесида фойдаланилувчи олдиндан буюртма бериш шакли.

Бронлаш – меҳмонхоналар ёки транспорт воситаларида жойларни, муайян санада маданий тадбирлар учун чипталарни маълум туристга (йўловчиларга) олдиндан тайинлаш

Блок-чартер – бир ёки бир нечта доимий рейсга қатновчи транспортнинг маълум бир қисмини ижарага олиш.

Бўш вақт – нафақат бўш вақтнинг мавжудлиги, балки истеъмолчи томонидан ўз хатти-ҳаракатини рағбатлантириш учун ташкил этилган туризм рекреация атамаси.

Болалар туризми. Раҳбар билан бирга мактаб ёшидаги болалар гуруҳи учун ташкил этилган саёҳат (7 ёшдан 17 ёшгача). Ҳозирги шароитда унинг янги шакллари мавжуд: хорижий тилни ўрганиш учун болалар таълими туризми; мамлакатимиз ва хорижда жойлашган спорт ва ёзги лагерларда болалар учун соғлиқни сақлаш туризми; болалар сайёҳлик-танишув туризми ва ҳоказо. Болалар туризмига ихтисослашган саёҳат агентликлари мавжуд.

Бронни бекор қилиш санаси – талаб қилинмаган буюртма қилинган хона асосий сотувга ўтказилувчи сана.

Божхона декларацияси – юк ҳақидаги маълумотларни ўз ичига олган бојхона ҳужжати, туристда валюта мавжудлиги ва чегарадан ўтишда турист томонидан тўлдирилган ҳужжат.

Божхона декларацияси - чегарани кесиб ўтишда сайёҳлар томонидан олиб ўтиладиган нарсалар ва нарсалар тўғрисидаги маълумотлар ҳақидаги бојхона органларига туристларнинг ёзма ва оғзаки баёноти.

Божхона - чегара бўйлаб олиб ўтиладиган товарлар ва шахсий нарсаларни назорат қилувчи ва топширадиган ва божхона йиғимларини йиғадиган давлат муассасаси.

В

Ваучер – туризм ёки транспорти компанияси томонидан берилган сайёҳнинг маълум турдаги хизматларга (турар жой, овқат, транспорт, экскурсия хизматлари ва ҳоказо) пул тўлагани ва бу хизматдан фойдаланиши учун асос бўлган ҳужжат.

Вақтинчалик мавсум – мамлакатда туризм фаолияти тўхтаб қолган ёки энг паст даражада бўлган мавсумдир. Арзон нархлар билан фарқланади. Саёҳатлар учун ўта ноқулай бўлиши мумкин.

Вилла - турар-жой турларидан устун бўлган, VIP-даража ўз ҳовузи, кенг майдони, меҳмонхонада махсус жой ва бошқа сайёҳлардан ажратилган алоҳида жой.

Велотуризм – велосипеддан асосий ҳаракат воситаси сифатида фойдаланган ҳолда сайёҳат қилиш. У XIX аср охирида пайдо бўлган.

Вокзал – XIX асрда. voc-zal кўшиқ айтилувчи жой. Темир йўлларни қуришда вокзалларда концертлар, вокзал сўзи темир йўл транспорти бекатларида тўхталувчи жойларда сақланиб қолган.

Виза – хорижий давлатнинг тегишли органлари томонидан тақдим этилувчи муайян давлат ҳудудига кириш, чиқиб кетиш, яшаш ёки саёҳат қилиш учун махсус рухсатнома (хорижий паспортдаги расмий белги).

Виртуал музейлар - глобал ахборот-коммуникация тармоғи – Интернетда янги виртуал маҳсулотларни: виртуал кўргазмаларда, коллекционларда, мавжуд бўлмаган объектларнинг виртуал версияларини яратиш учун ахборот ва ижодий ресурсларни бирлаштирган ҳолда мавжуд бўлган музейлар.

Воқеалар туризми - бу туристик объектлар эмас, балки турли жойларда юз бериши мумкин бўлган воқеалар (Масалан замонавий Олимпия ўйинлари, кўргазмалар, концертлар ва бошқалар).

Г

Гид – махсус лицензияга эга туристлар билан экскурсиялар ўтказиш бўйича мутахассис.

Гид-экскурсовод – сайёҳлик хизматини тақдим этиш тўғрисидаги битимга асосан мезбон мамлакатнинг диққатга сазовор жойлари, кўргазма объектлари, шунингдек, ушбу мамлакат тили ёки қабул қилинган чет элик сайёҳларнинг тили ҳақида профессионал маълумотга эга ёки сайёҳлар сафари давомида сайёҳлар учун

мўлжалланган тур ҳақида маълумотга эга ва хизматларни тақдим этувчи шахс.

Герберг – Пётёр I томонидан Россияга келган хорижлик кишилар учун таъсис этилган меҳмонхона ва меҳмонхонали ресторан (трактир) тури.

Госпитальер – Ўрта асрларда Мальта рицарлари орденининг илк номи, унинг ёрдамида Қуддусда зиёратчилар учун бошпана ва касалхона ташкил этилган.

Гриль хонаси – XIX асрда Англияда ўрта синф овқатланиш корхонаси бўлиб, унда грилда гўшт тайёрланган.

Гуруҳли инклюзив саёҳат – камида 15 киши учун ҳаво ва ер устидаги хизматлардан иборат тур.

Грандмастер (Grandmaster) – ичкаридан қулфланган барча хоналарни очувчи мослама.

Гранд тур (Grand Tour (ингл.)) – XVIII –XIX асрларда ёш инглиз тилини таълим олишни яқунлагач, Европа бўйлаб “катта саёҳат”.

Гуруҳли саёҳат ҳужжатлари – туристлар гуруҳига тақдим этилувчи ва ушбу транспортда саёҳат қилиш ҳуқуқини тасдиқловчи транспорт ҳужжатлари (чипта, талони йиртилган турйўлланмаларилари ва ҳоказо).

Д

Давлат музейлари – давлат музейларининг энг устувор гуруҳларидан ҳисобланади.

Дилижанс – йўловчи ва юкни ташишга мўлжалланган отларга қўшилган катта ёпиқ арава XVII асрда Англияда пайдо бўлган.

Дьютти-фри (duty free) – аэропортларда, самолётлар бортида, паром ва бошқа транспорт воситаларида ёки хорижликлар ташриф буюрувчи баъзи жойларда (одатда сигарет, шароб, парфюмерия ва эсдалик буюмлари) божсиз савдо тизими.

Дикқатга сазовор жойлар – туризмда объектларини зиёрат қилиш ва ундан фойдаланиш учун жозибаликни акс эттирувчи туризм атамаси. У Табиий, табиат ва амалий меҳнат маҳсулига бўлинади.

Дайвинг – акваланг билан сув тубига шўнғиш.

Диверсификация (лот. *diversus* – турли + *facere* – қилмоқ) Турли- туманлик, ҳар томонлама ривожланиш, фаолият турини ўзгартириш, туристик хизматлар турларини кенгайтириш,

миллий туризм ресурсларидан тижорат мақсадларида фойдаланиш турлари.

Дин тарихи музейи – тарихий музейларнинг кенг тарқалган тури бўлиб, уларнинг тўпламлари диннинг (жаҳон динлари) пайдо бўлиши ва ривожланишини мураккаб ижтимоий-маданий ҳодиса сифатида белгилайди.

Диний туризм - бу диний мақсадлар учун, маданий ва таълимий мотивациялар билан зиёратдан ажралиб турадиган туризм.

Довон - йўлнинг баъзи марказий қисмидаги тизманинг пастки нуқтаси бўлиб, у орқали ўтиш мумкин.

Е

Европа режаси – хонани эгаллаш нарҳини (яшаш қийматини) ўз ичига олган хонани аниқлаш (белгилаш) усули.

Ер тадқиқотчилари – номаълум ерларни кашф этган саёҳатлардир.

Европа музей ташкилотлари тармоғи (NEMO) – Европада музей жамоатчилиги учун вакиллик ва ахборот берувчи мустақил музей тармоғи. NEMO Европа Иттифоқи музей ташкилотлари ва давлат муассасаларини ўз ичига олади.

Етаклаб борувчи - сафари давомида сайёҳларни кузатиб бориш, турар жойни ташкил этиш, овқатланиш ва транспортни ташкиллаштириш билан шуғулланадиган сайёҳлик компания ходими.

Ё

Ёрликлар - ҳар бир кўргазма остидаги ва ҳар бир стенд устидаги қисқа имзо.

Ёдгорлик - одамлар, давлат ёки дин тарихида муҳим роль ўйнаган ҳодисалар ёки шахслар билан боғлиқ бўлган ва ўқиладиган ҳурматга сазовор ёдгорлик мавзуси.

Ж

Жаҳон туризми куни – ЮНВТО томонидан 1975 йил 27 сентябрда қабул қилинган халқаро байрам.

“Жой афсонаси” – туризмда реклама ёрдамида шаҳар, жой ҳақида оммалашган стереотипик тасаввурни яратиш, уларни умумий қабул қилинган белгилар билан таъминлаш. (Масалан: Миср эҳромлари, Москва Кремли).

Жамоат музейлари - жамоат ташкилотлари (касаба уюшмалари, партиялар ва бошқалар) томонидан қўллаб-қувватланадиган кенг тарқалган муассаса.

З

Зиёратга қарши туриш – ишчи (пролетар) туризми концепцияси шаклида диний мўъжизаларни тарғибот учун фoш этиш учун черков байрамларида ташкил этилган туристлар сафари.

Зиёрат китоби - маршрутни тавсифи билан зиёрат қилиш учун мўлжалланган қисқа қўлланма.

И

Инглиз нонуштаси – тўлиқ нонушта, одатда мева шарбати, ветчинали қовурилган тухум, қотирилган нон (тост), сариеғ, мураббо ва қаҳва ёки чойдан иборат.

Идора (касаба уюшмаси) туризми – собиқ Иттифокда ОПТЭ тугатилгач, касаба уюшмалари ва турли идоралар маблағларини жалб этиш орқали сайёҳлик фаолиятини ташкил этиш.

Идора музейлари – алоҳида вазирлик ва идораларга бўйсунувчи турли соҳадаги музейлари. Улар муайян саноатнинг ривожланиш тарихини: транспорт, соғлиқни сақлаш, қуролли кучлар идоралари (мудофаа, ички ишлар) ни намойиш этиш мақсадида ташкил этилади.

Имиж рекламаси - туризмда реклама соҳасидан маълум бир турни сотиш эмас, балки шаҳар, ҳудуд ва ҳодисаларнинг ижобий қиёфасини яратиш учун фойдаланилади.

Иммиграция – бир мамлакат фуқароларининг ўз фуқаролигини ўзгартирган ҳолда доимий яшаш учун кўчиб кетиши.

Интурист – 1929 йилда ташкил этилган сайёҳлик ташкилоти номи, бу ташкилот халқаро туризм билан махсус шуғулланган.

Ибодатхона музейлари – музейлаштирилган ёдгорликлар, уларда музейни талқин қилиш воситаси тарих саҳифаларни очиш ва бу ёдгорликларнинг ижтимоий ва бадиий аҳамиятини ёритишга қаратилган.

Иссиқ варақ – йўқолган ёки ўғирланган кредит карталари ҳақида маълумотга эга ва қоғозли карталардан фойдаланувчи меҳмонхоналар ва бошқа ташкилотларга юборилувчи варақ.

Инклюзив тур – ҳаво ёки ер усти транспортининг транспорт хизмати овқат, турар жой ва бошқа сайёҳлик хизматлари билан бирга ҳақ тўланувчи тур (саёҳат режаси, йўналиш).

Инклюзив-тур - якка ҳолда ёки гуруҳли турнинг асосий шакли. Қоида тариқасида, харидорга умумий нарҳда элементларга бўлинмай сотилувчи хизмат йўналиши, вақти, муддати, оралиғи ва сифати бўйича қатъий режалаштирилувчи, одатда, хизмат кўрсатиш ва йўналишни ўз ичига олади.

Интенсив-туризм. Турли хил ишбилармонлик саёҳатлари, яъни корхона ва муассасалар маъмурияти томонидан ўз ходимларига жуда қулай имтиёзли шартларда ёки юқори ишлаб чиқариш учун бонус сифатида бепул тақдим этилган сайёҳлик сафарлари (одатда гуруҳли).

Инвентаризация - ёдгорликларни рўйхатга олиш ва уларни музей муассасасининг фондига жойлаштириш босқичи.

Имиж – бозорда муайян компания, унинг маҳсулотларини истеъмолчи томонидан ижобий ёки салбий қабул қилиниши. Маркетинг фаолиятининг мақсади сифатида ўрганилади.

Истеъмол бозори маркетинг тадқиқотлари – музей маҳсулоти истеъмолчиларининг умумий гуруҳининг ихтисослашган гуруҳларга бўлиниши, ушбу истеъмолчилар гуруҳларининг манфаатларини аниқлаш ва шакллантириш ҳамда уларнинг маданий эҳтиёжларини дифференциал равишда кондириш учун оптимал схемаларни тақлиф этишга йўналтирилган тадқиқот мажмуаси.

Инфратузилма – худудда тўлақонли яшаш учун зарур барча нарсалар – йўллар, автомобиллар учун тўхташ жойлари: оқава сувлар дренажи, канализация, сув қувурлари, электр таъминоти. Сайёҳлар ва маҳаллий аҳоли ундан фойдаланади. Ривожланишига кўра, юқори даражали тузилмадан ўзиб кетиши керак.

Илмий кўллаб-қувватлаш материаллари - музей ёдгорликларининг ахборот потенциалини очиш ва хариталар, жадваллар, чизмалар, диаграммалар, жадваллар ва бошқаларни ўрганиш ва шарҳлаш учун фойдаланиладиган музейлар буюмлари.

Илмий-техника музейлари - технократик профил ва музейлар гуруҳининг жуда хилма-хиллиги, муҳандислик ва технология тарихи ва ривожланиш амалиёти, шунингдек, тажрибали экспертлар, ижодкорлар ва олимларнинг ҳаёти ва ижодий ҳаёти билан боғлиқ инсон кўллари билан яратилган нарсаларни тўплаш, сақлаш, ўрганиш, намойиш этиш ва оммалаштириш.

Ижтимоий туризм - маълум бир ижтимоий гуруҳнинг бўш вақтларини ташкил этишга қаратилган туризм.

Й

Йўл харитаси – XVIII-XIX асрларда саёҳат қилиш учун қисқача кўлланма.

Йўл чеки – пулни қайд этилган пул бирлигида – валютада нақд пул билан алмаштириш мумкин бўлган, ёки жорий валюта курсида хорижий валютада тенг миқдорда тўланиши мумкин бўлган банк тўлов воситаси.

Йўловчи талони - самолётга чиқишдан олдин унга топширилган йўловчи учун карта. Унда юк ҳақида маълумот, йўловчининг учиш классси ва самолётдаги ўриндиқининг номери ҳақида батафсил маълумот берилади.

К

Кабак – спиртли ичимликлар истеъмол қилиш учун мўлжалланган, инқилобгача бўлган Россияда ташкил этилган умумий овқатланиш корхонаси.

Катта туризм - биринчи мураккаб тоифадан юқори ҳужжат билан расмийлаштирилган саёҳат.

Карета (извош) – кўпинча, рессорларда жойлашган эшик ва деразали тўрт филдиракли ёпик арава.

Картография - чизмалар, расмлар, тавсифлар ва бошқа манбаларга кўра хариталарни яратиш.

Кайонинг – қайиқлардан фойдаланмай, сузиш кийимларида тоғ дарёлари ва шаршаралар бўйлаб пастга тушиш.

Кафолат (фр. *garantie*) – бирор шахс ёки давлат ишончини таъминловчи шарт.

Корпоратив (ишлаб чиқариш) музейлари – давлат муассасалари ва корхоналарининг тузилмавий бўлинмалари ҳисобланади.

Куннинг ёпилиш вақти – меҳмона менежери томонидан ихтиёрий танланган вақт, бир кун тугаши билан бошланади.

Кўргазма (вақтинчалик экспозиция) – қисқа вақт ичида томоша қилиш учун очилган музей анжомлари тўплами.

Кўргазма ва ишбилармонлик (форум) фаолияти – музейнинг маркетинг ва ахборот фаолияти билан шуғулланувчи турли хил халқаро музей форумлари ва кўргазма залларида иштирок этиши билан ажралиб туради.

Кўргазма ва экспозиция сайёр ҳаракат фаолияти музей экспозициясининг шаклларида бири бўлиб, у музейнинг оммавий истеъмолчиларга “саёҳат қилиш” ва жаҳон маданий меросининг нуфузли тўпламларига эътиборини кенгайтириш имконини берувчи айрим музейлар ва мамлакатлар ўртасидаги экспозиция ва мавзули кўргазмалар билан алмашишдан иборат.

Кўнгил очиш саноати – истеъмолчиларга мўлжалланган кўнгилочар мотивларни қондириш учун дам олиш фаолиятини ташкил этишга ихтисослашган ишбилармонлик соҳасини белгилаш ҳисобланади.

Кемпинг – қишлоқ жойларида ёки дам олиш масканида жойлашган автотуристар учун лагер, чодирлар ёки бошқа енгил ёзги типдаги жиҳозлар (масалан, бунгаловлар), машиналар, сув таъминоти ва канализация тизимлари билан жиҳозланган ва пишириш ускуналари билан жиҳозланган.

Класс – йўловчиларга (сайёҳларга) тақдим этилган қулайлик даражасига қараб жойлаштирилган йўловчи поездлари, кемалардаги хоналар (каюталар), самолётлардаги ўриндиклар.

Компенсация (лот. compensatio, compensare – мувозанатни тиклаш, қоплаш) - ҳар қандай нарса учун мукофотлаш, рағбатлантириш.

Комплекс хизмат кўрсатиш – одатда, кутиб олиш ва кузатиш, меҳмонхонага жойлаштириш, овқатланиш ва экскурсия хизматларини ўз ичига олган туризм хизматларининг стандарт тўплами.

Курорт йиғими – маҳаллий солиқ ҳисобланиб, дам олиш жойларига келган шахслар уни тўлайдилар.

Караван туризми – автортуризм шакли бўлиб, унда турар жой воситаси сифатида ўзи юрувчи ёки автомобилга мустаҳкамланган фургон (караван) дан фойдаланилади.

Каботаж баҳоси – ўз мамлакатада саёҳат қилаётган муайян мамлакат фуқаролари учун нархни пасайтириш.

Комиссион тўловлар – сайёҳлик операторлари ва транспорт компаниялари эгалари томонидан туризм агентликлари, туризм хизматлари, авиакомпания хизматлари ва ҳоказоларни сотиш нархидан юқори фоизда белгиланган пул миқдори.

Калуар – (француз тилида - couloir -йўлак), тик тоғ ёнбағирида жойлашган жарлик.

Кан – қозонча тури.

Каяк – иккита куракли эштак билан бошқарилувчи бир кишилик қайиқ.

Катамаран – тўғри бурчакли тўртбурчак каркас билан бирлаштирилган иккита дам берилган баллон конструкциясига эга сузиш воситаси.

Карст табиат – табиат ҳодисаси (карстли ҳосил бўлган ғорлар).

Континентал режа – “Континентал нонушта” нархи ва хона нархини ўз ичига олган меҳмонхонада хона нархини ҳисоблаш усули.

Каталоглаштириш – музей муассасасининг моддий бойликларини ҳисобга олиш ва баҳолашнинг энг муҳим босқичи; Каталоглаштиришнинг мақсади маълум бир ёдгорлик тўғрисида

тўлиқ маълумот топиш ва тўплаш, уни ушбу ёдгорликлар контекстида ўрганиш, кейинчалик намойиш этиш ва кенг оммалаштириш учун тўпламлар (коллекция) яратишдан иборат.

Комплекс музейлар – икки ёки ундан ортиқ соҳадаги (тарихий-адабий, археологик-бадиий), баъзан эса соҳа турларининг хусусиятларини бирлаштирган музейлар.

Консервация – маданий мерос объектларини кейинги зарарлардан ҳимоя қилиш бўйича илмий асосланган тадбирлар мажмуи бўлиб, уларнинг ҳақиқийлигини уларнинг мавжуд кўринишига минимал аралашуви билан сақлаб туриш.

Кибитка - ёпиқ рессорсиз тўрт ғилдиракли арава.

Клуб туризми – кўнгилли клублар, сайёҳлар жамоат бирлашмалари орқали сайёҳлик фаолияти ва бошқаруви шакли.

Консьюмеризм – истеъмолчилар ҳуқуқларини ҳимоя қилиш ҳаракати.

Корчма – Польша, Белоруссия ва Украинадаги доимий ҳовли, трактир.

Қаҳвахона – асосий маҳсулот қаҳва бўлган жой. XVII-XIX асрларнинг қаҳвахоналарда спиртли ичимликлар чиқарилган.

Круз лайнери – сайёҳлик сафари давомида тураржой хизматлари, озиқ-овқат хизматлари ва кўнгилочар хизматларни таъминловчи махсус конструкциядаги денгиз кемаси. Хоналар (кают) сони кўплиги билан ажралиб туради.

Кружечный двор – шаробхонага (кабакка) ўхшаш спиртли ичимликлар истеъмол қилиш жойи.

Курзал – курорт зали, концертлар, экскурсиялар, маърузалар, ўйин-кулгилар учун махсус хона, у курортда қурилади.

Круз – қирғоқда хизмат кўрсатиш дастурига киритилган йўловчи ташиш, жойлаштириш, овқатлантириш, кўнгилочар тадбирлар воситаси сифатида фойдаланилувчи теплоходда денгиз ёки дарёда сайёҳлик сафари.

Курорт – меҳмонлар таътил даврида дам олиш мақсадида ташриф буюрувчи меҳмонхона.

Курорт архитектураси – курортнинг табиий афзалликларини намоён этишдан иборат курорт майдонининг эклетик архитектурасининг алоҳида шакли.

Кема музейлари – тарих, илм-фан ва технология ёдгорликлари сингари аҳамиятини сақлаб қолиш ва оммалаштириш учун маълум

тарихга эга кемалар музейини ташкил этиш орқали яратилган ансамблли музейлар тури.

Корхона музейлар – саноат корхоналарини музейлаштириш ёрдамида саноат, фан ва техника тарихи ёдгорлиги сифатида уларнинг тарихий-маданий аҳамиятини сақлаб қолиш ва ёритиш учун яратилган ансамблли музейлар. Улар илмий-техник музейлар гуруҳига тегишли.

Кундалик меъёр – бир кеча ёки кундуздан ортиқ бўлмаган турар жой учун чекланган нарх.

Кунлик (дневка) – бир кун сафарда, унда, одатда гуруҳ ҳеч қаерга кетмайди, лекин тўхтади.

Континентал нонушта – қаҳва ёки чой, сув, ширин кулча(булочка), сариёғва мураббодан иборат енгил нонушта.

Кечикиб келганлар - меҳмонхона хонасини брон қилган меҳмон, лекин у брон қилиш вақтидан кейин келган ва лекин унинг кеч келиши тўғрисида огоҳлантирган бўлади.

Кеч тўлов - меҳмон кетганидан кейин фронт дескга бериладиган қисман тўлов.

Кечикиб чиқиш - меҳмонни тарк этиш вақтидан сўнг, меҳмонхонада қолади. Бундай ҳолатда у кунлик яшаш нормасининг 50 фоизини тўлаши шарт.

Л

Лыжа туризми. Текислик ва тоғ этакларида қияликларда йўналишни кесиб ўтишни таъминловчи спорт туризми тури. Лыжа туризми иштирокчилардан махсус тайёргарлик ва ташкилотчилардан кучли эътиборни талаб этади.

М

Маданий қадриятлар – бадий, тарихий, этнографик ва илмий аҳамиятга эга бўлган ва сақланиб қолиши, қайта тикланиши лозим бўлган моддий ва маънавий маданият объектлари.

Мақсаднинг маданий салоҳияти – маданий диққатга сазовор жойлар ва минтақадаги таълим ва маданий сайёҳлик имкониятларини кенгайтириш ва унинг зичлиги.

Маршрут – сайёҳлик дастурида, гуруҳ ёки туристларнинг туристик дастурга мувофиқ ҳаракатланиш конфигурацияси.

Мебел билан жиҳозланган хоналар – Россияда XIX асрда кенг тарқалган бўлиб, кам миқдорда ҳақ тўлаб, яшаш хизматини акс эттирувчи муссасаларнинг бир тури. Одатда ижарага берилган мебель билан жиҳозланган квартирали уй.

Метрдотель (француз тилида **Maitre d'hotel**) - ресторандаги мансабдор шахс бўлиб, официанталар ишини бошқарувчи ва меҳмонларни қабул қилувчи ресторан залидаги бошқарувчи.

Меню. Меню бўйича овқатланиш. Одатда кечки овқатда менюдаги таомларнинг чекланган сони.

Мемориал – тарихий воқеа шарафига қурилган меъморий ансамбль бўлиб, у одатда меъморий шакллар ва ҳайкалтарошлик намуналарини ўз ичига олади, ёдгорликлар тарихий воқеа содир бўлган жойга ёки унинг атрофига туширилади.

Мемориал тахтача – тарихий ва маданий объектлар ёки унутилмас жойларга ўрнатилган тарихий ва маданий объектнинг тарихий ҳодисалар ёки таниқли шахслар билан алоқасини кўрсатувчи матнли хотира белгиси.

Мемориал музейлар – сиёсий, давлат ва ҳарбий намояндалар, олимлар, ёзувчилар, бастакорлар, рассомлар ва бошқаларни хотирлашга бағишланган музейлар. Улар давлат томонидан муҳофаза қилинадиган хотира комплекслари асосида яратилган: маноралар, уйлар, таниқли шахсларнинг фаолияти; тарихий профилнинг алоҳида турдаги музейлари.

Мемориал тарихий экскурсиялар – таниқли шахслар ёки тақдирларга тегишли ҳодисалар билан таништириш ва улар хотирасига бағишланган экскурсиялар.

Мотель (инглиз тилидан **motor + hotel**) – автомобиль билан саёҳат қилувчи туристлар учун меҳмонхона.

Маълумотни текшириш – алифбо тартибидаги варақ, унда рўйхатдан ўтган меҳмонлар хона рақамларига кўра қайд этилади.

Маҳаллий тарихий саёҳат – маҳаллий ҳудуд тарихига оид билимларга асосланган экскурсиялар.

Музейшунослик тарихи – тарихий музейшунослик йўналиши, музейнинг тарихини фан сифатида ўрганади.

Мураккаб чипта – икки ёки ундан кўп транспорт воситасидан (масалан, самолёт, поезд, автобус ва ҳоказо) фойдаланган ҳолда саёҳат чипталари.

Маданий мерос – инсоният олдинги авлодлардан мерос бўлиб қолган моддий ва маънавий маданият объектлари тўплами.

Музейнинг маркетинг стратегияси – ўз маҳсулотини оммага тарқатиш, оммалаштириш, ўз ижобий обрўсини қўллаб-қувватлаш ва ривожлантириш, музей маҳсулоти потенциал истеъмолчиларининг янги гуруҳларини топиш ва умуман, узоқ муддатли истиқболда

жамиятда ўз мавқеини мустаҳкамлаш учун бозорда муайян хатти-ҳаракатлар концепцияси ва режаси.

Музейнинг веб-сайти – глобал ахборот тармоғи – Интернетда музейнинг расмий ваколатхонаси.

Музей объектини қайта тиклаш – музей буюмининг кўринишини қайта тиклаш учун яратилган объект. Қайта тикланувчи объектлар қуйидаги турларга бўлинади: нусха, муаллифни такрорлаш, кўпайтириш (репродукция), сохталаштириш, модель, муляж, қолип, макет, голограмма.

Музейга виртуал ташриф буюрувчилар – музейнинг расмий веб-сайтини мақсадга мувофиқ ёки тасодифан “зиёрат қилиш”, виртуал экспозиция ва каталоглар, янгиликлар ва реклама эълонлари билан танишиш, шунингдек музей маъмуриятига кўнғироқ қилиш учун он-лайн ёки электрон почта орқали мурожаат этиш, музейга ёки унинг янги кўрғазмасига чипталарни сотиб олиш, музейнинг юқори сифатли расмларини ёки босма маҳсулотларини музейга сотиб олиш учун маълум тадқиқот маълумотларини аниқлашни кўзда тутувчи кўп сонли аудитория.

Музейнинг кўриқхона майдони - энг қимматбаҳо тарихий-маданий мажмуалар ва атроф-муҳит кўринишидаги музейнинг айрим объектларини сақлаш ва ҳимоя қилиш учун мўлжалланган ҳудуд.

Мақбара музейлар – тарихий ёдгорлик сифатида тарихий ва маданий қадриятни қайта тиклаш, сақлаш ва ёритиш учун ёдгорлик-ландшафт муҳитини музейлаштириш орқали яратилган ансамбли музейларнинг умумий тури.

Маданий меросни сақлаб қолиш ва қайта тиклаш бўйича халқаро марказ (ICCROM) – жаҳондаги 118 мамлакат ҳукуматлари аъзо бўлган дунё маданий меросини сақлаб қолган ҳукуматлараро ташкилот.

Музей туризми. Туримнинг алоҳида шакли. Музейлар ва унинг атрофидаги ҳудудларнинг сайёҳлик салоҳиятидан фойдаланиш унинг ўзига хослиги ҳисобланади. Музейлар ва туризм соҳасидаги ҳамкорлик тарихий, маданий ва табиий ҳудудлар тизимини шакллантиришга асосланади.

Мономузейлар – алоҳида олинган ёзувчи, шоир, бастакор, сценарий муаллифи, режиссёр, актёр, кўшиқчи, мусиқачи, эстрада гуруҳи ижодига бағишланган хотира ёки адабий музейлар.

Музейшунослик (музеология) музейларни ривожлантириш тарихи ва қонуниятлари, уларнинг ижтимоий вазифалари, музейлар

назарияси ва методологияси, яъни музей экспозициялари, кўрғазмалар, музейдаги илмий-маърифий фаолиятнинг тур ва шакллари шакллантириш услублари, илмий мажмуа тизими, музей коллекцияси, коллекцияни хужжатлаштириш ва сақлаш сингари масалаларни ўрганувчи фан.

Музейлаштириш – тарихий, маданий, илмий ва бадиий қадриятларни сақлаш ва идентификациялашни максимал даражада таъминлаш мақсадида тарихий, маданий ёки табиий объектларни музей экспозицияси объектларига айлантиришдан иборат музей фаолияти йўналиши.

Музейлар - миллий ва жаҳон тарихий-маданий мероси билан танишиш учун табиий обидаларни, моддий ва маънавий маданиятни ўрганиш, сақлаш ва улардан фойдаланишга мўлжалланган маданий, маърифий ва илмий тадқиқот институтлари.

Музей коллекцияси – бир ёки бир нечта умумий хусусиятларга кўра бирлаштирилган музей объектлари мажмуаси.

Музей ёдгорлиги – (илмий, тарихий, бадиий) маълум қиммат ва музейдаги аҳамиятга эга объект, оригинал жойлашган атрофдан ёки илмий-техникавий жиҳатдан қайта ишланиб, музей таркибига киритилган объектдан олинади.

Музейдаги PR компанияси – музейга турли гуруҳларнинг муносабатларини шакллантириш, қўллаб-қувватлаш ёки ўзгартиришни ўз ичига олган воқеалар мажмуаси.

Музей фаолияти – табиий ёдгорликлар, моддий ва маънавий маданиятни эгаллаш, сақлаш, ўрганиш ва улардан фойдаланиш учун музейлар томонидан олиб бориладиган маданий, маърифий ва илмий ишларнинг махсус бўлими.

Музей тўплами – музей ашёлари ва музей коллекциялари, илмий ёрдамчи материаллар ва архив кутубхона тўпламларининг илмий жиҳатдан ташкил этилган тўплами.

Музей тасвирлари – музейнинг тижорий мулки ва тижорий нусхалаш ашёси ҳисобланган видео, фото, рақамли тасвир ёки музей ёдгорликларини репродукцияси ва халқаро муаллифлик ҳуқуқи тўғрисидаги қонунга мувофиқ ҳимояланади.

Музей маркетинги (инглиз тилида “market” - бозор) – истеъмолчиларни яратиш, илгари суриш ва музей маҳсулотини сотиш назарияси ва амалиёти ҳақидаги билимлар тизими.

Музейни бошқариш – музей ва унинг ходимларини бошқариш назарияси ва амалиёти бўйича билимлар тизими.

Музей ашёси – маданий қимматга эга ва музей коллекциясига тегишли ёдгорлик.

Музей маҳсулотлари – музейга ташриф буюрувчиларга тақдим этиладиган асосий ва қўшимча музей хизматлари ва маҳсулотлари мажмуи.

Музей стандарти ISO-10918 . Музей компьютерлари маълумотлар базалари учун халқаро стандартлаштириш ташкилоти (ISO) 8-стандарти; компьютер тасвири туширилган музей объектларининг минимал тавсифини ва тасвирланган ягона компьютер форматини бирлаштирувчи меъёрларни ўз ичига олади.

Монастир музейлар – монастирлар архитектура ансамблларини музейлаштириш орқали яратилган ансамблли музейларнинг кенг тарқалган тури ҳисобланади; улар тарихий ва архитектура музейлари деб номланади.

Музей товари – музей экспонатлари нусхалари камайтириш, экспозицияларнинг рақамли кўриниши, уларнинг вақтинчалик муаллифлик ҳуқуқи, музей экспозициялари, туризм адабиётлаи, нашриётлар ва бошқа ёдгорликларнинг кўргазмали экспозициялари, илмий китоблар, бадий тадқиқотлар, каталоглардан, тижорат мақсадларида фойдаланиш

Музейларни таснифлаш – музейларнинг гуруҳларга бўлиниши ёки бир нечта мезонларга кўра тақсимланиши ҳисобланади.

Маданий бойликлар тўпламлари – бир хил ёки маълум белгиларига кўра танланган турли хил буюмлар бўлиб, ҳар бирининг маданий қимматидан қатъий назар, бадий, тарихий, этнографик ёки илмий қимматни ҳосил қилиш учун бир жойга тўпланади.

Музей коллекцияси – асосий фонд ашёларининг бир қисми бўлиб, у бир ёки бир неча белгиларга кўра жамланган музей тўпламлари гуруҳини акс эттиради.

Музей маркетинги тижорат компоненти – истеъмолчиларнинг эҳтиёжларини қондириш ва бозор тадқиқотлари ва прогнозлари, ички музей ва ташқи бозорни ўрганиш, корпоратив ижтимоий ва бўш вақт-маданий муҳитни ўрганиш, музей маҳсулотини такомиллаштириш бўйича чора-тадбирларни ишлаб чиқишга асосланган ҳолда музей маҳсулотини яратиш ва сотиш, музей хизматлари ва товарлар ассортиментини яхшилаш бўйича чора-тадбирлар ишлаб чиқиш, ташриф буюрувчиларнинг талаб ва эҳтиёжларини ўрганиш, рақобатбардош нарх сиёсатини олиб бориш ва ташриф

буюрувчиларнинг талабларини ўрганиш, PR ва рекламани рағбатлантириш тизими.

Муסיкий музейлар – муסיкий маданият ёдгорликларини йиғиш, сақлаш, ўрганиш, намойиш этиш ва нашр қилиш билан шуғулланувчи кенг тарқалган музейлар тури.

Маҳаллий музейлар – бугунги кунда нодавлат музейларининг асосий шакли, тўпламларни тўплаш, сақлаш ва тақдим этиш бўйича ўзига хос вазифаларни бажаради.

Мўлжалдаги манзил – туроператор (турагент) турист (сайёх) билан тузилган шартнома бўйича турист (йўловчи)ни ташувчини етказиб қўйиш керак бўлган жой.

Меҳмонхона занжири – занжир, франшиза ёки бошқа меҳмонхона тизимларидан бири, унинг аъзолари, айниқса, миллий бронлаш тизимида махсус имтиёзларга эга.

Меҳмонлар чеки – ресторан ёки бар эгасига тақдим этиладиган квитанция, кўпинча ваучернинг бир қисми сифатида ишлатилади.

Меҳмонхона ҳовлиси (“меҳмон” сўзидан) – Ўрта асрларда чет эллик савдогарлар учун омборлар, дўконлар, яшаш жойлари, шу жумладан биноларнинг мажмуаси.

Меҳмонлар тарихи (карта) (Guest History (Card)) – меҳмонхонанинг хонани эгаллаш, тўлов, махсус эҳтиёжлар ва кредитни тўлиқ қайд этиш дастури. (Бундай қайдлар карталарда, йирик меҳмонхоналарда маълумотлар компьютерига киритилади).

Миллий парк - ландшафт ва ноёб табиат ҳодисалари, ҳайвонот ва ўсимлик ҳаётининг ҳимояланган ҳудуди. Миллий паркни қўриқхонадан фарқи шундаки, у ерда туристларнинг ташрифига рухсат берилади.

Музейдаги илмий-тадқиқот ишлари - музей ёдгорликларини таснифлаш, тизимлаштириш ва талқин қилиш бўйича илмий-тадқиқот иши.

Миллий музей сиёсати - музей иши соҳасида давлат ва жамиятнинг асосий йўналишлари ва тамойилларининг бирикмаси.

Музей маркетингининг нотижорати - музей фаолиятининг ижтимоий аҳамияти, унинг миссияси ва жамоат аҳамиятини ошириш, санъат хазинаси ва маданият сифатида музейнинг ёрқин қиёфасини яратишга қаратилган тадбир.

Музейнинг ягона паспорти - барча музейлар маданий органлар билан тузилган ва рўйхатга олинган ҳужжат.

Музей фондлари - кўргазма зали ва муайян музей

омборхоналарида тўпланган моддий объектларнинг тўлик тўпламидир.

Музейнинг хўжалик зонаси - бу ёрдамчи хўжалик объектлари жойлашган майдон.

Музейнинг профили - музейнинг генетик жиҳатдан таснифланган хусусияти, ўз маблағларининг асосий мазмуни ва маълум бир фан, санъат ёки ишлаб чиқариш соҳаси билан алоқа ўрнатишга асосланган.

Меҳмонхона - анъанавий юқори даражадаги меҳмонхона бўлиб, стандарт хизматларга эга бўлади.

Мавсумнинг энг юқори нуқтаси - маълум бир мамлакатдаги саёҳат хизматлари савдоси ва уларнинг нархлари энг юқори бўлган давр ҳисобланади.

Мобил ҳаммом - денгизга тушадиган ёпиқ вагон. XVIII - XIX асрларда денгизда ёпиқ сузиш учун Англияда пайдо бўлган.

Музейнинг рекреацион зонаси - бу музейга ташриф буюрувчилар учун дам олиш масканлари.

Мунтазам рейслар - эртароқ эълон қилинган ва маълум бир давр муддатида жадвалга мувофиқ доимий равишда амалга ошириладиган рейслар.

Мавсумий меъёрлар - мавсумда ўзгарувчан турли хил хизматлар учун нархларнинг хилма-хиллиги.

Музей фондини сақлаб қолиш - оптимал тарзда танланган режим ва сақлаш тизими орқали музей буюмларининг жисмоний хавфсизлигини таъминлаш учун акция ишларининг йўналиши.

Мустақил туризм - бошқарилмайдиган ва тижорат тузилмаларидан ташқаридаги туризм, саёҳат шахсан сайёҳнинг ўзи томонидан амалга оширилади ёки бир хил хаваскор гуруҳ сифатидаги туризм саналади.

Н

Ногиронлик туризми. Ногиронлар учун мўлжалланган дам олиш туризми тури.

Нара - ёғоч тахта бўлиб, у сайёҳлик жойлари ва бошқа оддий уйларда ишлатилади.

“Нансен паспорти” - биринчи жаҳон урушидан сўнг, Ф.Нансеннинг ташаббуси билан Миллатлар лигаси томонидан тасдиқланган қочоқлар ва муҳожирлар учун паспорт.

Нодавлат қисм - музей коллекциялари ва предметлари тайинланмаган ёки давлат қисмига топширилмайдиган нарсалар.

Нивал зонаси - яланғоч тошлар зонаси, абадий муз ва қорли зона.

Нодир нарсалар – қиймати камдан-кам учрашига боғлиқ предмет. Замоनावий музейшуносликда бу атама бир неча нусхада мавжуд бўлган нарсалар учун ишлатилади.

Нарх белгилаш - бу музей хизматларининг истеъмолчи қийматини белгилаш жараёни, унинг таркибий қисмини кириш билетининг нархи, экскурсиялар (индивидуал, гуруҳ) ва музей томонидан тақдим этилган қўшимча хизматларнинг нархи.

O

Оммавий туризм – биринчи даражали мураккаблик даражасидан паст бўлган сафарлар.

Отда юриш туризми – фаол дам олиш тури, спорт туризми шакли.

ОВИР - визалар ва рўйхатдан ўтиш бўлими. У хорижий фуқаролар ва дипломатик паспортларни беришни амалга оширади.

Ойкумен - қадимги халқларнинг талқини, ҳудуднинг яшовчан ва маълум қисми. Юнонлар ва Ўрта ер денгизи атрофидаги ойкумен ҳудудини белгилаб қўйган.

Олимпия ўйинлари - қадимги Юнонистонда милоддан аввалги 776-йилдан оммавий нишонланадиган спорт мусобақалари. 394 йилда бекор қилинган ва 1896 йилдан буён асосий халқаро спорт мусобақалари сифатида қайта тикланди.

Омнибус - кўп ўринли от араваси ва жамоат транспортининг биринчи шакли. 1662 йилда Парижда пайдо бўлган.

Онлайн резервация - электрон телефон алоқаси асосида меҳмонхона хоналари, самолётлар ва бошқа транспорт воситаларини брон қилиш учун замонавий технология бўлиб, бу бронни тасдиқлашга имкон беради.

Олдиндан регистрация қилиш - гуруҳли туристлар учун келган вақтларида қабул қилиш хизматини енгиллаштириш учун олдиндан регистрация қилиш жараёни.

Оралиқ давр - маълум бир мамлакатда йилнинг энг юқори ва ўлик мавсумлари оралиғидаги вақт бўлиб, нархлар ўртача бўлади.

Очиқ чипталар - бу жўнашнинг очиқ санасини англатади. Йўловчи брон кунини кейинроққа суриши ҳам мумкин.

Оферта - шартлари кўрсатилган битимни тузиш учун расмий таклиф.

Овқатланиш хонаси - хизмат кўрсатишнинг ўзига хос хусусиятидан иборат бўлган овқатланиш корхонаси. Кўпинча мураккаб характердаги ва стандарт ассортиментдаги овқатлар билан фарқ қилади. Аввало, бу муассасаларда хизмат кўрсатадиган ходимларга мўлжалланган бўлади.

Овқатлари арзон трактор – оддий овқатлар, газакларлар ва спиртли ичимликлар кичик ассортименти бўлган паст-классли овқатланиш корхонаси.

Оила режаси - меҳмонхонада хоналарни болалар билан келган туристларга қўйишнинг махсус тизими. Агар болалар ота-онаси билан бир хонада яшасалар, хонанинг нархи камаяди.

II

Парвоз купони – авиачиптанинг бир қисми бўлиб, йўловчига жой ажратиш тўғрисидаги маълумотларни ўз ичига олади.

Пансион - бу кичик хусусий меҳмонхона (5-10 номерлар) бўлиб, меҳмонларга одатда ўша бинода яшайдиган эгаси ёки оиласи томонидан хизмат қилинади.

Пиёда туризми - пиёда амалга ошириладиган туристик саёҳатнинг тури. Маршрутдаги юриш йўллари деярли барча ҳудудларда текис ва тоғ этаги ва паст тоғларда (тахминан 3000 м.гача) жойлаштирилади. Пиёда туризм учун қуйидаги махсус жиҳозлар керак: рюкзак, чодир, пойафзал ва бошқалар.

Пиёда туризми - тоғ туризмидан деярли фарқ қилмайди ва у орқали ҳар қандай ҳолатда тоғли ҳудудларда маршрутларни амалга оширади.

Пакет - олдиндан тайёрланган тур, жумладан, транспорт, турар-жой, озик-овқат, трансфер, сайёҳлик жойларига бориш, автомобилларни ижарага олиш ва ҳоказоларни ўз ичига олади. Бу ўзгариши мумкин ва ўзгармайдиган нархга эга бўлади.

Пенсия - дам олиш масканига тегишли арзон нархлардаги оилавий меҳмонхона.

Пионерлар лагерлари - Иттифоқда пионер ёшдаги (9-14 ёш) болалар учун ёзги дам олиш ташкилоти.

Портер - меҳмонхона меҳмонларини рўйхатга олиш, калитларни сақлаш, меҳмонларнинг почта манзилларини қабул қилиш ва бериш учун масъул бўлган ходим.

Почта станцияси - XIX асрда Россиядаги кейинги маршрут бўйича почта араваларини отларни алмаштириш нуқтаси. Баъзан

бунда қисқа муддатли турар жой ва овқатланиш каби минимал хизмати тақдим этилади.

Пролетар туризм - 20-асрнинг биринчи ярмида туристларнинг асосий туризми, ташқи томондан пролетариат вазибаларини бажаришнинг умумий ғояси сифатида тақлиф қилинган туризм тушунча ва тури.

Пульман машинаси - темир йўлда ҳаракатланиш учун мўлжалланган энг юқори хизматдаги темир йўл вағони. XIX асрда АҚШда муҳандис Пульман томонидан кашф этилган.

P

Реквизит - қонун ҳужжатлари ёки ҳужжатлар учун тузилган мажбурий маълумотлар.

Ресурслар - фондлар, захиралар ва бирор-бир нарсанинг мумкин бўлган манбалари (табиий, иқтисодий ва туристик).

Рум сервис - хонадаги озиқ-овқат ва ичимликларни етказиб бериш бўйича меҳмонхона хизмати.

Рафтинг – мотор билан жиҳозланмаган қайиқ ҳамда катамаранлар ёки солларда тоғли дарёларда сузиш.

Реабилитация - маданий мерос объектларининг маданий ва функционал хусусиятларини тиклаш ва улардан фойдаланишга яроқли қилиш учун илмий асосланган тадбирлар мажмуи.

Рекреация - одатда уюштирилган дам олиш. Туристтик термин сифатида ишлатилади.

Ротел - ҳаракатланувчи вағон меҳмонхона.

Рўйхатга олиш картаси - бир қатор мамлакатларда чегара идоралари томонидан мамлакатга кириш вақтида вақтинчалик таширф буюрувчиларга берилиб, мамлакатдан чиқиб кетаётганида улар томонидан чегара идораларига қайтариб бериладиган карта.

Ресторан - юқори сифатли овқатланиш корхонаси бўлиб, унинг ўз ошхонаси мавжуд бўлади ва кўпинча ҳар қандай миллий таомлар учун ихтисослаштирилган бўлади. Мураккаб тайёрланадиган кенг ассортиментдаги таомлар, шунингдек, юқори сифатли ичимликларга эга. Бу нафақат озиқ-овқат истеъмол қилиш учун эмас, балки рекреация, бўш вақт ва дам олиш учун мўлжалланган. Ресторанларда одатда мусиқа ва концертлар артистларнинг чиқишлари таширил этилади.

C

Саноат йўналиши – ишчи(пролетар) туризми концепцияси шаклида туристларнинг саноат корхоналарига ташрифини ташкил этиш.

Соҳил бўйида сузиш – қирғоқ яқинида сузиш. Бу компасга эга бўлмаган қадимий денгизчиларга хосдир.

Санъат музейлари – классик санъат музейлари ва замонавий санъат музейлари гуруҳи. Улар замонавий санъат асарлари, графика, ҳайкалтарошлик, амалий санъат, шунингдек, барча маданий даврлардаги халқ ижодиётини асраб-авайлайди, ўрганади ва тарғиб этади.

Соҳил бўйи хизмати – кемада саёҳат вақтида ва кема портида тўхтаган даврда круиз иштирокчиларига тақдим этилувчи хизматлар йиғиндиси (экскурсиялар, **театр томошалари ва хоказо**).

Сув туризми – байдарка, қайиқ, катамаранлар, моторли кемалар ва бошқа сузиш воситалари ёрдамида сувда дам олиш амалга оширилувчи туризм шакли.

Сафари - Марказий Африкадаги мамлакатларда ов қилиш ёки маҳаллий табиатни ўрганиш мақсадидаги сайёҳлик сафари.

Суғурта – Унга асосан суғурта шартлари суғурта полисида батафсил тавсифланади.

Суғурта полиси касаллик ёки жароҳатлар юз берган тақдирда кафолатли тиббий ёрдам кўрсатувчи ҳужжат.

Суғурталовчи - суғурта шартномаси тузадиган суғурта компанияси.

Суғурта миқдори - керакли ёрдам берилиши мумкин бўлган пул миқдори. Унду хизматлар рўйхати тўғридан-тўғри миқдорга боғлиқ бўлади.

Суғурта мукофоти - суғурта полиси учун тўланадиган мукофот. Ҳар бир суғурта компанияси чет элда бўлишнинг ҳар бир кунига қараб тарифларни белгилаб қўйган.

Студио - битта хонада ошхона билан бирга стандарт хона ҳақи.

Суперструктура - меҳмонхона ва бошқа сайёҳлик жойлари, ресторанлар, дўконлар, ўйин-кулги (кино, театр, музейлар, санъат галереялари ва концерт заллари) ва поезд станциялари.

Соҳа музейлари - фан, технология ва саноат ишлаб чиқаришнинг алоҳида тармоқларига бағишланган музейлар.

Саёҳат - даромад олиш мақсадида бўлмаган уйдан чиқиб кетиш ва транспорт воситасида ҳаракатланиш.

Спорт туризми - фаол дам олиш тури, жисмоний машқлар ва уларнинг фаол ва мақсадли шакллари, сузиш, югуриш ва велосипед каби машқларни бажариш. Ундаги асосий вазифа - танлаб олинган спорт тури билан шуғулланишни таъминлаш.

Супериор - стандарт хоналарга қараганда хоналари каттароқ хона.

Спа курорти - даволовчи ва минерал сувлар, лой ва табиий муҳитдан фойдаланишга асосланган курортларнинг халқаро номи. Номнинг келиб чиқиши Бельгиянинг Спа шаҳридаги курорт билан боғлиқ.

Саёҳат агентлиги - улгуржи сайёҳлик компаниялари томонидан ташкил этилган аҳолига экскурсияларни амалга ошириш билан шуғулланадиган чакана савдо компанияси, шунингдек айрим туристик хизматларни истеъмолчиларга сотиш билан ҳам шуғулланади.

Саргузашт туризми - экзотик ва экологик хавфсиз табиий резервларга ностандарт экскурсияларни ташкил этиш билан боғлиқ бўлган туристик турлар одатий бўлмаган анъанавий бўлмаган транспорт воситаларидан иборат бўлади. Саргузашт туризмига юриш экспедициялари, сафари турлар (ов, балиқ овлаш, расм олиш ва бошқалар) ва дунё бўйлаб сузиш (яхтада) киради.

Т

Табиатга оид музейлар – турли хил табиий материалларни тўпловчи, сақловчи, ўрганувчи ва намойиш этувчи ва табиатшуносликнинг сўнгги ютуқлари ҳақида ҳикоя қилувчи музейнинг махсус тури.

Тарихий музейлар – халқнинг моддий ва маънавий маданияти ёдгорликларини тўпловчи, сақловчи, ўрганувчи ва оммалаштирувчи музейлар.

Ташриф картаси – бошқа мамлакатга келган сайёҳ томонидан тўлдирилган ва чегара постида (назорат нуқтасида) тақдим этилган махсус бланк.

Ташриф картаси – сайёҳ бошқа мамлакатга ташриф буюргач, чегара текширув пунктида тақдим этилувчи ҳужжат.

Тур оператори каталоги - туроператорнинг ахборот ва реклама проспекти бўлиб, унда инклюзив турларнинг батафсил тавсифи келтирилади.

Тижорат меҳмонхонаси – ишбилармон меҳмонлар учун барча зарур нарсалар билан жиҳозланган меҳмонхона.

Тижорат нормаси - меҳмонхона номерларининг банд қилиш учун меҳмонхона манфаатдор бўлган мунтазам миқдорлар учун чегирма ставкаси.

Туризмда инновациялар - туризм муаммоларни ҳал этишнинг энг янги усулларида фойдаланиш.

Тарихий меҳмонхоналар – реклама салоҳиятига эга бўлса, савдо белгиси юзага келиш тарихи ва фаолиятидан ибора меҳмонхоналар.

Тарихий туризм – тарихий ҳодисалар ва тарихий воқеаларни қайта тиклаш ёдгорликлари бўйлаб сайёҳлик.

Тижорат туризми – туризмнинг энг яхши максимал қулайликларга эга намунали шакли.

Тижорат фаолияти – музейларнинг асосий фаолият турларидан бири ҳисобланади ва амалдаги қонунчилик доирасида чегараланиб, у ўз-ўзини қоплаш ва ўз-ўзини молиялаштириш даражасида фойда кўришга қаратилган.

Тоғ касаллиги – юқори даражада баландликка (3000-3500 м баландлик) кўтарилганда кислород етишмаслиги натижасида келиб чиқувчи касаллик ҳолат.

Турист мотивацияси – сайёҳатни амалга оширувчи истеъмомли мақсадларини белгиловчи туризм атамаси. Экскурсиялар типологияси учун хизмат қилади. (Масалан, тиббий туризм, таълим туризми.)

Тиббий соғломлаштириш туризми. Соғлиқни сақлаш ёки тиббий мақсадлар учун амалга оширилувчи туризм шакли. Дам олиш масканлари туристларни тиббий даволаш мажмуалари, массаж хизмати ва ҳоказолар билан таъминлайди.

Тарихий музейлар - замондошларни этногенез, турли этник жамоаларнинг маиший турмуши ҳаёти ва маданияти ва тарихий жараёнлар билан таништирувчи этнографик тўпламларни тўплаш, сақлаш, ўрганиш ва намойиш этиш билан шуғулланувчи тарихий музейларнинг кенг тарқалган тури ҳисобланади.

Тарихий ва биографик экскурсиялар - таниқли инсонлар турмуш тарзи ва фаолият юритган жойлари бўйлаб сайёҳат.

Тадқиқот туризми - собиқ Иттифоқда туристлар иштирокида илмий тадқиқот (геология, ўрмончилик ва ҳоказо) мақсадлари белгиланган.

Темир йўл круизи - поезддан фақат ҳаракат учун эмас, балки сайёҳатчиларни турар жой, озиқ-овқат билан таъминлаш учун ,

экскурсия учун маршрут бўйлаб тўхтаган ҳолда айланма йўналишда бир неча кунлик туризм сафари.

Тунаш учун уй-жой - XIX асрда Россияда энг паст сифатни жойлаштириш учун муассаса.

Транзит - йўловчиларни бир мамлакатдан бошқа мамлакатга оралик мамлакат орқали ташиш.

Трансфер - саёхатчиларни кутиб олиш ёки кузатиш, аэропортдан келган сайёҳларни меҳмонхонага олиб келиш ва меҳмонхонадан аэропортга етказиш.

Турагент - туроператор томонидан ташкил этилган экскурсияларни сотиш билан шуғулланувчи ташкилотчи-дирижёр. Бунда фойда турларни сотишдан олинган комиссиядан шаклланади.

Турбаза - ўз туристик йўналишлар, туризм бўйича инструкторлар, сайёҳлик ускуналари ва идораларига эга бўлган муассасадир. Унда жойлашиш турбазада бўлиши мумкин эмас.

Турброкер - ўз транспортига эга бўлмаган шахс ёки компания, лекин у экскурсантларнинг улгуржи савдогари томонидан тур пакетига киритилган хизматни тақдим этиш учун ижарага олади.

Тематик-экспозиция режаси - экспозициянинг мақсади, вазифалари, мавзуларнинг изчил рўйхати, ёдгорликлар мажмуи, комплекслари ва гуруҳлари, тасдиқланган экспонатлар каталоглари рўйхати ҳақидаги батафсил маълумот.

Тематик экскурсиялар - бир мавзуни очишга бағишланган махсус экскурсиялар.

Турист - дам олиш, бизнес, оила, аниқ бир топшириқ ва учрашув каби мақсадларда борган жойида 24 соатдан кам бўлмайдиган саёхатчи.

Тур - турли хил хизматлардан (транспорт, меҳмонхона турар жойлари, экскурсиялар, трансферлар, овқатланишлар) иборат индивидуал ёки гуруҳли саёхат.

Турлар – турли хил бўлиши мумкин: тоғ чанғиси, экскурсия ва бошқа турлар.

Туроператор - саёхатни режалаштириш, турларни тузиш ва саёхат агентликлари ёки тўғридан-тўғри сайёҳларга туристик пакетларни сотишга ихтисослашган компания.

Турпакет - дам олишнинг асосий элементларини ўз ичига олган саёхат режаси - транспорт, ташиш, турар жойлар, овқатланиш, экскурсия ва бошқа хизматлар. Турпакет қатъий белгиланган нархга эга бўлади.

Таверна - асосан Ўрта ер денгизи мамлакатларидаги жойлар (Италия ва Испания).

Топоним - бу ҳудуднинг хусусиятларини ифодаловчи географик ном.

Тектоника - ер қатламларининг ҳаракати (тектоник келиб чиқадиган ғорлар).

Ташриф буюрувчи - касбий фаолиятидан пул топишдан бир мақсадларда бошқа мамлакатга келган киши. Ушбу таъриф туристлар ва экскурсантлар учун ҳам амал қилади.

Тўғридан-тўғри парвоз - оралиқ қўниш бўлса-да, самолётни ўзгартирмай иккита аниқ манзил ўртасидаги парвоз.

Тур пакет - туристик хизматларнинг барча турларига кирадиган тур: ҳаракатланиш, турар жой, овқатланиш ва бошқалар.

Тармоқли меҳмонхона - бошқа жойлардаги меҳмонхоналарнинг “занжири” га киритилган, ягона бошқарув ва хизмат кўрсатиш стандартлари билан бирлашган меҳмонхона.

Ташкил этилган туризм - туристик компаниялар томонидан стандарт бўйича ёки туристларнинг ўзлари ишлаб чиққан саёҳат.

Тўй туризми - янги оила қурадиганлар учун мўлжалланган туризм тури.

Талабалар туризми - ёшлар туризми тури бўлиб, талабалар ва ўқувчиларнинг саёҳатини ташкил қилади.

Турларни улгуржи сотувчиси - турларни тузадиган, сотадиган ва бошқарадиган компания. Экскурсияларни сотиш воситачилар орқали амалга оширилади, яъни чакана савдо агентлари, уюшмалар, клублар ёки тур ташкилотчилари томонидан бажарилади. Улар туроператор сифатида бевосита мижозга сотмайди.

Талассотерапия - денгиз сувлари, лой ва сув ўтлари хусусиятларидан фойдаланадиган соғломлаштириш жараёнлари.

Треккинг - қулай шароитда турар жой билан тоғда юриш ва сайр қилиш.

Темп - экскурсия тезлиги, юришлар ва маршрутли экскурсия хизматлари учун дастурларни ишлаб чиқишда режалаштирилган ҳодисалар кетма-кетлиги.

Турист класс - иқтисод класс ҳам дейилади. Ушбу класс хонасида меҳмон учун шахсий ҳаммом бўлмайди.

Таймрат - кўчмас мулкка эга бўлиш ҳуқуқисиз узоқ муддат дам олиш ва даволаниш ҳуқуқига (1 йилдан 20 йилгача) эга бўлиш.

Уй музейлар - XIX-XX аср охиридаги маданият, таълим ва илм-фаннинг таниқли намояндалари, уларнинг ҳаёти ва фаолиятига бағишланган шахсий уйларни музейлаштирувчи мемориал музейлар тури.

Устахона музейи – ансамблли музейларининг қуйи турларини музейлаштиришга маъно ва принципларга ўхшаш иккита ансамблли музейнинг умумий номи.

Учрашув ва кузатув – туристлар темир йўл станцияси, аэропорт ёки денгиз портидан меҳмонхонага етказилганда ва аксинча кузатилганда кўрсатилувчи хизматлар тўплами (ёрдамчи хизмати, юкларни ташиш, автомобиль транспорти).

Узоқ масофага туризм. Мўлжапланган жойга (тўрт соатдан ортиқ самолётда, тўрт кун автомобилда ва тўрт ёки беш кун қайиқда ёки поездда ва ҳоказо) саёҳат қилиш учун жуда кўп вақт талаб қилувчи сафар.

Уй музейлари – мажмуали мемориал музейларнинг кенг тарқалган шакли, у қўрғон меъзеи билан ўзаро ўхшаш ҳисобланади. Бу музейларнинг асосий фарқи шундаки, кўчмас мулк атроф-муҳитни қамраб олади (ўзлаштирилган, маданийлаштирилган, табиати гўзал) ва одатда қишлоқ жойларида жойлашган. Бошқа томондан, уй-музей шаҳар ободончилигига ҳусн қўшади ва асосан иншоотларнинг меъморий ансамбли билан чегараланади.

Урбанизация - Европанинг янги асрига хос бўлган шаҳар, шаҳар аҳолиси ва шаҳар маданиятининг ўсиши жараёни.

Ф

Франшиза битими - туризм хизматларини ишлаб чиқарувчининг ҳуқуқ ва имтиёзларини уларни сотиш (сотиш) учун ўтказиш тўғрисидаги битим. У франшиза берувчининг савдо белгисидан хизмат кўрсатиш сифатининг кафолати сифатида фойдаланишни назарда тутди.

Фавқулотдаги калит - меҳмонхона ичидаги барча хоналар, шу жумладан ичкаридан қулфланганларни очадиган калит.

Фонд маблағларини илмий жиҳатдан сотиб олиш - бу ташқи муҳитда музейлар қийматини аниқлаш ва уларни музей коллекцияларини тўлдириш учун йиғиш, музейшунослик ва мутахассислик фанлари принципларига асосланган илмий фаолият.

Фортуна тизими - маълум бир меҳмонхонани кўрсатмасдан турар-жой учун чегирма билан саёҳат хизматлари пакетини сотиш

ҳисобланади ва унинг номи дам олиш жойига келиш вақтида маълум бўлади.

Франчайз - мустақил меҳмонхона ёки мотел, товар белгисини ишлатиш ҳуқуқига эга бўлади ва бу учун ҳақ тўлайди.

Фандрайзинг - (инглизча fund - жамғарма, raise - ошириш, ажратиш) - нотижорат музейлар лойиҳаларини амалга ошириш учун маблағ тўплаш бўйича чора-тадбирлар тўплами.

Финчки - XIX-XX асрларда Москвада юриш учун мўлжалланган кичик дарё кемалари шаҳарларининг номи.

Форс-мажор - туризмда кутилмаган фавқулодда вазият.

Фронт деск - меҳмонлар рўйхатдан ўтадиган администраторнинг жой ўрни.

Фордизм - XX асрнинг бошларида пайдо бўлган саноат маҳсулотлари ишлаб чиқаришнинг ташкилий модели бўлиб, бу оммавий оқим усуллари ва меҳнатнинг конвейер ташкиллаштирилиши билан тавсифланади.

X

Халқаро туризм – ўз мамлакатидан ташқарида саёҳат қилиш.

Халқаро музейлар кенгаши (ИКОМ) – музейлар ва музей мутахассисларининг нодавлат ташкилоти, расмий равишда ЮНЕСКОга бўйсунди. ЮНЕСКО ўз фаолиятини мавжуд ва келажакдаги, табиий ва номоддий табиий ва мерос тўплари жамиятини сақлаб қолиш, тўлдириш ва боғлашга йўналтиради.

Халқаро музейлар қўмитаси - ИКОМнинг автоном тузилмалар бўлинмаси. Музейшунослик соҳасида назарий тадқиқотларни мувофиқлаштиради.

“Харвей уйи” - қисқа муддатда яшаш ва овқатланиш учун йўл бўйидаги хизмат муассасаси. XIX асрда Қўшма Штатлардаги темир йўлларнинг линиялари бўйича юзага келган.

Хона варағи – меҳмонхонада гуруҳларни қайта рўйхатдан ўтказишда фамилиялар қайд этилган, шунингдек, дам олиш кечаларини ташкил қилиш учун фойдаланилувчи ҳужжат.

Хона хизмати – меҳмонхонада озиқ-овқат, ичимликлар, газета ва журналларни хонага етказиб бериш хизмати мавжудлиги.

Харидорни мўлжаллаш - миқознинг бизнесдаги устувор аҳамиятидан келиб чиққан замонавий меҳмондўстлик концепцияси ҳисобланади.

Хизмат - ҳар қандай хизматларни яратиш ва амалга оширишдаги бизнеснинг бир тури.

Хостел - минимал хизмат билан яшаш учун энг кулай жой. Одатда, ёшлар ва мавсумий туризм учун мўлжалланган.

Хусусий коллекция фонди - бу моддий бойликларнинг шахсий тўплами, одатда фақат тор доирадаги одамлар билан танишиш учун мавжуд, бироқ у жамоат музейлари ва санъат галереяларида оммавий намойишлар ўтказиш учун бир неча бор ўтказилиши мумкин.

Хостел - чекланган хизмат кўрсатувчи арзон меҳмонхона. Пиёда, велосипед ва бошқа воситаларда саёҳат қилувчи ёшлар учун пуллик турар жойларни тақдим этади.

Хотел гарни - ресторансиз меҳмонхона.

Ч

Чизикли йўналиш – сайёҳлик гуруҳининг бир жойдан иккинчисига кўчиб ўтиб, аввалги жойига қайтмайдиган йўналиши.

Чўнтак пуллари – туристларнинг кичик харажатларини тўлаш учун мўлжалланган ва мамлакатдаги мавжуд қоидаларга мувофиқ белгиланувчи пул миқдори.

Чартер - йўловчи ёки юк ташиш учун самолёт улгуржи савдоси. Чартер рейслари муайян вақт ва бир кун учун белгиланган жойга тайинланади.

Чартер рейслар - фақат битта ташкилотга тегишли бўлган махсус гуруҳга ёки уларнинг бирортаси томонидан ташкил этилган парвозлар. Чартер рейслар мунтазам қатновларга нисбатан анча арзон бўлади. Ушбу рейслар мунтазам қатновларда ишлайдиган қўшимча самолётлар билан амалга оширилиши мумкин.

Чой уйи - 19 асрда Россияда озиқ-овқат саноати институти бўлиб, унда чой асосий маҳсулот эди, ундаги асосий жараён узок вақт чой партияси ва бошқа таомлар бор эди.

Чиқиш вақти - бу меҳмон хонани бўшатиш ёки муайян куннинг қолиш учун тўлаши керак бўлган вақт.

Чакана савдо - бозорда ўрта бўғини бўлиб, тўғридан-тўғри истеъмолчига товарларни сотади (саёҳат агентлиги).

Ш

Шенген визаси - виза муддати давомида Шенген давлатлари (Германия, Франция, Бельгия, Нидерландия, Люксембург, Испания, Португалия, Италия, Швеция, Норвегия ва бошқалар) ҳудудида эркин ҳаракат қилиш ҳуқуқини берувчи ягона виза ҳисобланади.

Шоп-тур - мезбон мамлакатга хос бўлган товарларнинг айрим турларини сотиб олишдан иборат сайёҳлик сафари.

Швед столи - меҳмонхонада овқатланиш ва ўз-ўзига хизмат кўрсатишни назарда тутати. Меҳмонларга залда намойиш этиладиган чексиз таомлар танлови таклиф этилади.

Э

Экспозициянинг меъморий-бадий концепцияси – экспозициянинг эстетик муҳитли тузилиш модели бўлиб, унда асосий бадий ғоя, бадий тасвирлар палитраси кристалланиб, фикр ва ранглар уйғунлиги ва дизайн ечимлари акс эттирилади.

Экскурсиялар маршрути – экскурсия гуруҳи ўтишидаги энг яхши усул ҳисобланади. Маршрутга қўйиладиган талаблар: экскурсия намойишини таъминлаш, объектларнинг мантиқий кетма-кетлиги; жозибадорлик.

Экскурсиянинг методик жиҳати – экскурсия маршрутининг ўзига хос хусусиятларига мувофиқ методик техникани қўллаш технологиясини белгиловчи ҳужжат. Бу экскурсиянинг қуйидаги элементлари: маршрут, тўхташ жойлари, намойиш этиладиган объект, узоқ вақт давомида кичик мавзулар ва асосий саволлар рўйхати, ташкилий кўрсатмалар, услубий кўрсатмаларни ўз ичига олади.

Экспозицияни кенг миқёсда тузиш схемаси – экспозициянинг қиймати ташриф буюрувчини ўраб турган ҳар бир нарсанинг асл муҳитини тўлиқ қайта тиклаш.

Экскурсиянинг таркиби – экскурсиянинг таркибий қисмларини жойлаштириш, изчиллиги ва нисбати: асосий масалаларнинг кичик мавзулари, кириш ва якуний қисм.

Экскурсиянинг назорат матни – экскурсия мавзусини ёритиб берувчи танланган ва янгиланган (тасдиқланган) экскурсия материалидир.

Экология - ўсимлик ва ҳайвон организмлари ўртасидаги ўзаро муносабатлар ва уларнинг атроф-муҳити ҳақидаги фан.

Экскурсия - қизиқадиган жойлар, музейлар ва бошқа жойларга таълим ва маданий-маърифий мақсадлардаги жамоавий ташриф бўлиб, бу кўпинча туризм билан бирлаштирилган бўлади.

Экскурсия хизмати - туристлар ёки экскурсантларнинг билимини орттириш манфаатларини қондириш учун экскурсия хизматлари ёки шахсий экскурсиялар дастурларини ишлаб чиқиш ва амалга ошириш, экскурсияларни ташкил этиш ва ўтказиш учун мўлжалланган сайёҳлик хизмати.

Экстремал туризм - ноқонуний туризм бўлиб, бу ҳар қандай жойда рўйхатдан ўтказилмаган ва қутқарув хизмати мониторинги учун таъқиқланган бўлади.

Элита туризми - ижтимоий иерархияда имтиёзли позицияни эгаллаган ва аҳолининг катта бўлмаган қисми учун бўлган туристик фаолият.

Эндемик - ҳудуднинг ўзига хос хусусияти, ўсиб бориши ёки аҳолининг фақат маълум бир ҳудудда яшаши.

Экомузейлар - бу анъанавий турмуш шароитида маҳаллий жамоаларнинг барқарор ривожланишига эришиш ва уларни мероснинг барча турларини сақлаб қолиш учун жамоатчилик фаолиятига жалб қилишда фаол иштирок этишга қаратилган аралаш ижтимоий ва атроф-муҳит музейларининг инновацион тури.

Экскурсант - мамлакатда ёки ташриф буюрадиган жойда 24 соатдан кам вақт қоладиган вақтинчалик меҳмон ва экскурсия қатнашчиси.

Экскурсия туризми - бир кундан ортиқ давом этадиган саёхатлар, олдиндан белгиланган дастурнинг бир мақсади билан бир жойдан иккинчи жойга тез-тез ўтиш ва кундалик мажбурий ва бир нечта факультетнинг таътил сафарлари.

Экскурсия - бу атроф-муҳит, табиат, замонавий ва тарихий объектлар, турмуш тарзи, муайян минтақанинг, шаҳарнинг ёки унинг бир қисмининг, табиий ҳудуднинг ва музей муассасаларининг диққатга сазовор жойларини томоша қилиш. Бу 24 соатгача давом этади.

Экспликациялар (лот. тушунтираман) - музейнинг махсус залида тақдим этилган ёдгорликларнинг палитраси, асосий хусусиятлари ва изоҳларини ўз ичига олган етакчи матнлари. Уларнинг мақсади меҳмонни тегишли давр билан таништириш, унинг хусусиятларини тушунтириш, бир залда тўпланган экспонатларнинг бирлаштирганини изоҳлаб бериш.

Экспозицион фаолият - бу музейнинг ташриф буюрувчиларини хронологик, географик, этник маданий ёки мавзуга оид мезонларга кўра қурилган муайян мантиқий тартибда жойлаштирилган қизиқарли музей экспонатлари билан таништириш, музей алоқасининг асосий таркибий қисми ва музейнинг маданий ва маърифий фаолиятини тасдиқлашнинг асосий қисми ҳисобланади.

Экспозиция иши - экспозициянинг дизайни, экспозицияни йиғиш ва демонтаж қилиш, экспозициянинг ҳолатини кузатиш ва

экспозиция хужжатларини сақлашни ўз ичига олган музей фаолиятининг асосий йўналишларидан бири.

Экспозиция - узоқ вақт давомида жамоатчиликни кўриш учун намойиш этилган музей предметлари тўплами.

Экспонат - экспозициядаги музей элементи.

Этнографик экскурсиялар - турли миллат ва элатларнинг ҳаёти ва урф-одатлари ҳақида ҳикоя қилувчи экскурсиялар (халқ меъморчилиги ва қишлоқ ҳаёти музейлари ҳудуди).

Экспозициянинг техник лойиҳаси - бу замонавий экспозиция ускуналари ва техник воситаларининг (ёруғлик, ёруғлик, овоз эффектлари ва бошқалар) экспозицияга қўшилиши, унинг ҳиссий ва коммуникатив ва диққатга сазовор хусусиятларини кучайтириш.

Экскурсиянинг технологик харитаси - сайёҳлик йўналиши раҳбари томонидан тузилган ва тасдиқланган технологик хужжат сайёҳлик маршрутида тарихий ва маданий объектларни кўриш мантиқий тартибини белгилайди.

Экскурсия қатнашчиси - экскурсант. Экскурсантлар 24 соатдан кам вақт давомида ҳар қандай жойга борган шахсларни ўз ичига олади.

Экспозициянинг илмий концепцияси - экспозиция лойиҳасининг биринчи босқичи бўлиб, унда экспозициянинг мавзуси ва етакчи ғояси, ушбу мақсадларга эришиш мақсадлари ва услублари шакллантирилган бўлади, архитектуравий-бадий ечимлар ва кўргазма ускуналари учун талаблар ва музей экспозициясида режалаштирилган экспозиция жойи аниқланади.

Эндорсмент - чиптани бошқа самолётга алмаштириш ёки қайта рўйхатдан ўтказиш қобилиятига эга бўлган ваколатлар.

Энотуризм - винотуризм, яъни виночилик ва вино истеъмол қилиш маданиятини ўрганиш мотивацияси билан бир хил бўлган гастрономик туризм. Бу Франция учун одатий саналади.

Ю

Юк нормаси - юкни бепул ташиш учун қабул қилган юкнинг максимал оғирлиги ёки ўлчами. У нархлар йўловчи ўриндиқлари класслари билан ажралиб туради.

Я

Якка тур - миждонинг (ёки кичик гуруҳнинг) хоҳишига кўра буюртма қилинган, жумладан, турар жой, таом, трансфер, экскурсия ва кўнгилочар дастурлари каби маълум туризм хизматлари тўплами.

Яшил йўлак – мажбурий божхона декларациясига киритилмайдиган нарсаларни ташиш учун чегарадан ўтиш жойи.

Ям - ўрта асрларда Россияда расмий ёзишмалар ва жамоатчилик ишларини олиб бориш учун почта ва транзит станцияси.

Ярим пансион - хона, нонушта ва тушлик ёки кечки овқат танлови тақдим этиладиган ҳолат.

Ў

Ўлкашунослик музейлари – муайян чегарадаги (вилоят, туман, шаҳар, қишлоқ) табиат, иқтисодиёт, тарих ва маданият ҳақидаги материалларни тўпловчи, сақловчи, ўрганувчи ва намойиш этувчи музейларни қамраб олади.

Ўйин парки - озиқ-овқат корхоналари ва кўнгилочар жойлар, диққатга сазовор жойлар ва ҳоказолар билан тўла шаҳар ёки шаҳар ташқарисида жойлашган парк. Фақат рекреация учун эмас, балки кўнгил очиш учун ҳам мўлжалланган бўлади.

Ўзгармайдиган нарх - барча хоналарнинг бўш бўлган омиллари ҳисобга олинмаганда меҳмонхонада чегирмаларсиз хона нархлари.

Қ

Қалъалар музейлари ва саройлар музейлари - қалъа ёки саройлар археологик ва манзара (ландшафт), интерьер, услубий-меъморий, фортификация мажмуасини музейлаштириш ёрдамида яратилган ансамблли музейларнинг кенг тарқалган турлари ҳисобланади.

Қўшимча музей хизматлари – исталган бошқа хизматлар бўлиб, улар ташриф буюрувчилар талабини қондириш учун ходимларга тақдим этилади ва музейда қўшимча ҳаракатларни: музей коллекцияларини йиғиш, илмий маслаҳат бериш, оммавий ахборот воситаларига маълумот бериш, санъатшунослик ва қиймат экспертизани ўтказиш, таъмирлаш ишларини олиб бориш, аукционларни ташкил этиш, ижодий кечалар ва тақдимотлар, болалар ва ўсмирлар учун этикет ва маданиятшунослик дарсларини ташкил этиш, бошқалар бозор субъектларига алоҳида хоналарни ижарага беришни талаб этади.

Қўриқхона музейлари – ўзига хос қимматга эга ва мамлакатдаги давлат идоралари қарорларига биноан захиралар мақомига эга осмон остидаги мураккаб музейлар гуруҳи.

Қаҳвахона музейи (павлинлар, трактирлар, вино ертўлалари) – у мамлакатларда жуда кўп учрайди. Европа – анъанавий ансамблни ва “ўтган даврдаги яхши кунлар” нинг атмосферасини қайта тиклаш ва

сақлаб қолиш учун тарихий дизайн ва уй шароитини қисман музейлаштириш ва унинг эски ҳаётий ёдгорлик элементлари томонидан яратилган ансамблли музейлари.

Қўрғон музейлар – ансамблли музейларининг кенг тарқалган тури. Қўрғонларнинг архитектура, интерьер, манзара ва хўжалик мажмуасини музейлаштириш орқали яратилади.

Қўл юки - йўловчиларга ўзи билан қўшимча тўловларсиз, авиакомпания томонидан рухсат берилган юкларни ташиш. Бу нарсаларга йўловчининг ўзи жавобгар бўлади.

Ғ

Ғозхона (гусятник) – сафардан сўнг сайёҳларнинг шаҳарда йиғилиши.

Ҳ

Ҳаво ташувлари – юк ва йўловчиларни самолётлар ёрдамида ҳаво транспорти орқали ташувчи транспорт тури: самолётлар, вертолётлар ва ҳоказо. Ҳаво транспорти узоқ масофалар бўйича қимматбаҳо ва тез бузилувчи юкларни ташиш қийин бўлган узоқ жойларга ташишда самарали ҳисобланади.

Ҳарбий-тарихий экскурсиялар – ҳарбий шон-шухрат масканлари (масалан, Сарик денгиз яқинидаги жанглар) ёки қадимий ҳарбий техника санъати (кальалар, қаср, ертўлалар, қўрғон (бастион), ҳарбий истехком турлари, пана жойлар ва ҳоказо).

Ҳарбий-тарихий музейлар – мамлакатнинг ҳарбий тарихи, ҳарбий техника ва жанг санъати, шахсий хизмат кўрсатиш тармоқлари ва қурол турлари ҳақида ҳикоя қилувчи алоҳида тарихий музейлар.

Ҳаж - исломнинг асосий зиёратгоҳига мусулмонларнинг диний сафаридир.

Ҳаммом - тиббий, соғлиқ, кўнгилочар ва спорт хизматларини бирлаштирадиган қадимги Рим ванналари.

Ҳаддан ортиқ юк - авиакомпаниянинг белгиланган лимитидан ташқари ортиқча юк (оғирлик ва ўлчовлар) ва бу ортиқча юк учун қўшимча тўлов тўланади.

Ҳикоя қилиш - экскурсия фаолиятида шартли равишда оғзаки нутқ номи билан қабул қилинади, яъни экскурсовод гуруҳга берадиган хабар ва тушунтириш.

Ҳисоб-китоб вақти – куннинг боши (одатда куннинг 12:00), ундан олдин меҳмонхона мижози хонани бўшатиши ёки кейинги кеча учун тўла ёки қисман тўлаш мажбуриятини олади.

ХОРИЖИЙ МАХСУС АТАМАЛАР

Adult ADLT или **AD** (катта ёшдаги киши) – катта ёшли кишини кўриш орқали жойлаштириш.

A la carte restaurant ресторан, бу ерда овқатни танлаш ва буюртма қилиш меню асосида амалга оширилади. UALL овқатланиш тизимини таклиф этувчи кўплаб меҳмонхоналарда a-la carte ресторанида бепул кечки овқат мавжуд.

All, All Inclusive. “Ҳамма нарса киритилган” овқатланиш вахизмат кўрсатиш тизими. Одатда кунига 3 маҳал таом (буфет) ва асосий овқатланиш (тушлик, газак, енгил кечки овқат, толмачой ва ҳоказо) ўртасида қўшимча овқатни англариб, маҳаллий ишлаб чиқарувчиларнинг алкогольсиз ва спиртли ичимликлари, меҳмонхона ҳудудида баъзи хизматларни кўрсатиш турар жой нархига киритилади.

American breakfast (америкача нонушта). Бу континентал нонуштага ўхшаш бўлиб, ҳар хил кесилган таомлар ва иссиқ овқатларни ўз ичига олади.

Back of the House – кўринмайдиган қилиб жойлаштирилган хизмат кўрсатиш.

Bed Occupancy – ётоқлар сонининг савдога қўйилган (ўртача юклама) сонига оқилона нисбати.

Beach front – денгиз қирғоғида жойлашган хона, вилла ёки бунгало.

Blanket Reservation – гуруҳлар учун махсус хоналар сонини (блокни) режалаштириш.

Brunch – Нонуштадан кейин, лекин тушликдан олдин ва икковининг ўрнини босувчи овқатланиш.

Ballooning – ҳаво шарларида учиш.

Balcony room – балконли номер.

Cabana – Пляждаги (ёки ҳовуз ёнида), масалан, бунгало сингари асосий бинодан ташқарида ва баъзан ётоқхона сингари жиҳозланган қурилма.

Complimentary Ticket – йўлқирасиз сафар.

Commercially Important Persons – бошқа йўловчиларга нисбатан имтиёзли ҳолатни эгаллаш ҳуқуқини берувчи махсус ҳужжат харидори.

Cabana – меҳмонхонадаги асосий бинодан алоҳида жойда, пляжда ёки ҳовуз ёнида жойлашган бунгало кўринишидаги бино, ётоқхона сингари жиҳозланган бўлиши мумкин.

Concierge room (консиерж хонаси). Хизмат кўрсатиш юқори даражада ташкил этилган хона.

Cottage – Коттедж – Ёзги уй.

Corner room – бурчакдаги хона.

Connection (connedted room) – алоқа (бириктирилган хона) – орасида эшиклар жойлаштирилган бириккан номерлар. Бир номерга бирлаштирилиши мумкин. Одатда, стандарт хоналар бирлаштирилади, юқори тоифали номерларга эга стандарт номерлар баъзида бирлаштирилиши мумкин.

Drive-in (ингл.) – АҚШда йўл таомлари хизмати тури бўлиб, мижознинг буюртмаси (одатда тезпишар овқат (fast-food)). бевосита машинасига етказиб берилади.

DBL – бир катта икки кишилик ётоққа эга икки кишилик хона.

Deluxe – меҳмонхона ҳашаматдор тури (махсус ҳаммом ва тўлик хизмат кўрсатиш турлари).

De Luxe – қулайлиги юқори даражада бўлган хона. Қўшимча хизматлар билан жиҳозланган Suite.

Duty-freeGoods – божхона солиғига тортилмайдиган товарлар.

Double-up – икки кишилик турар-жой тизимини ташкил қилиш (бегона кишилар битта рақамга эгалик қилганда, маъмуриятда махсус стенда бу хона рақами билан 2 та карта (чеклар) сақланади).

DBL (double) - икки кишилик жойлашув. Номерда битта икки кишилик ётоқ мавжуд.

DBL+EXB – уч кишилик жойлашув. Икки нафар катта ёшли киши оддий ётоқда, учинчи киши (одатда бола) қўшимча ётоқда жойлаштирилади.

Duplex – икки қаватли хона (одатда икки қаватдан иборат).

Family room - оила хонаси бўлиб, у иккита қўшни хонадан иборат бўлади.

Full house - меҳмонхонани 100 фоизга банд эканлиги.

Free port - туристларнинг бож тўловларини тўламасдан мол сотиб олишлари мумкин бўлган порт.

Hospis - камбағал ва оғир аҳволли одамлар учун хайрия касалхонаси.

Honey moon room - янги турмуш қурган жуфтликлар учун хона.

Honey moon suite - янги турмуш қурган жуфтликлар учун люкс хона.

House keeper's report - хонанинг ҳолати (тозаловчи, таъмирлаш ва ҳоказо) ҳақидаги ҳақиқий маълумотни ақс эттирувчи ёзувлар варақаси.

Executive - меҳмонхонанинг махсус майдони, масалан, бунга битта қаватда жойлашган юқори комфортли номерлар киради. Бу юқори даражадаги хизмат ва қўшимча бепул хизматларни ҳам тақдим этади.

English breakfast - тўлиқ нонушта бўлиб, одатда у мева шарбати, қовурилган тухум, тост, сарийёғ, мураббо ва қаҳвани ўз ичига олади.

Executive floor - юқори даражали хизмат кўрсатиш ва қўшимча хизматлар тўпламига эга бўлган меҳмонхонанинг бир ёки бир неча қавати.

JET SKI сув мотоцикли (ёки сув лыжалари)

Junior Suite – кундузи меҳмонхона айлантирилувчи ётоқ учун ажратилган катта хона.

Inclusive Terms – турар жой ва овқатланиш тарифлари (уч маҳал овқат).

Invoice. Нақдсиз тўлов. Кредит карта бўйича тўлов амалга оширилган тақдирда СС ва кредит карта рақами кўрсатилади.

Kingsize Bed. Кенглиги 180-220 см бўлган “шоҳона кароват”.

Luggage Pass – туристга юкни(багажни) меҳмонхонадан олиб чиқиш учун бериладиган карта.

Master Key - қаватдаги барча хоналарнинг калитлари ўрнини босувчи калит. Бундан ташқари, қават калити ҳам дейилади.

Mystery Tour - тоғларда саёҳатлар учун жой (тоғ турларида фойдаланилади).

Most Important Person – энг муҳим шахс.

Mini all inclusive Маҳаллий ишлаб чиқарилган ичимликларга тўла жой.

Standart room - стандарт хона.

Superior - suite - катта майдон.

Suite - супериор хона ва устунлик. Унинг турлари қуйидагилар: mini-suite, Junior Suite, Ex. Suite. Улар икки ёки ундан ортиқ хонани ташкил этади, яъни ётоқ хонаси/бир неча ётоқ хонаси, яшаш хонаси, зал ва бошқалар.

Theatre-buff - бу “енгил жанр” театри. Унда ўйин тури қуйидагилар: опера, вудвилла, концерт ва поп жанри рақслари.

Team-building - Бу 20-асрдаги “менежерлар инқилоби” бўлиб, хизмат кўрсатувчи корхона бошқаруви умумий мақсад ва қоидалар

билан боғланган ягона бошқарув гуруҳини яратишга асосланган бўлади.

Transient hotel - меҳмонхонада қисқа муддатда бошқа меҳмонхонага (доимий дам олиш жойига) борадиган транзит меҳмонлар учун белгиланган меҳмонхона.

TRPL (triple) - уч кишилиқ жойлаштириш ва уч ётоқлик хона. Унда учта битта тўшак ёки бир жуфт ва битта битта тўшак бўлиши мумкин.

TWIN - иккита алоҳида ётоқли икки ўринли номер.

Very Important Passenger (жуда муҳим йўловчи (VIP)) – махсус хизмат кўрсатилувчи шахс.

Water Bungalow Сувда қозик ёрдамида жойлаштирилган кичик меҳмонхона.